

HET ‘HUIS MET DE TWEE TORENS’ IN DE VELDSTRAAT

Dirk Vergeynst

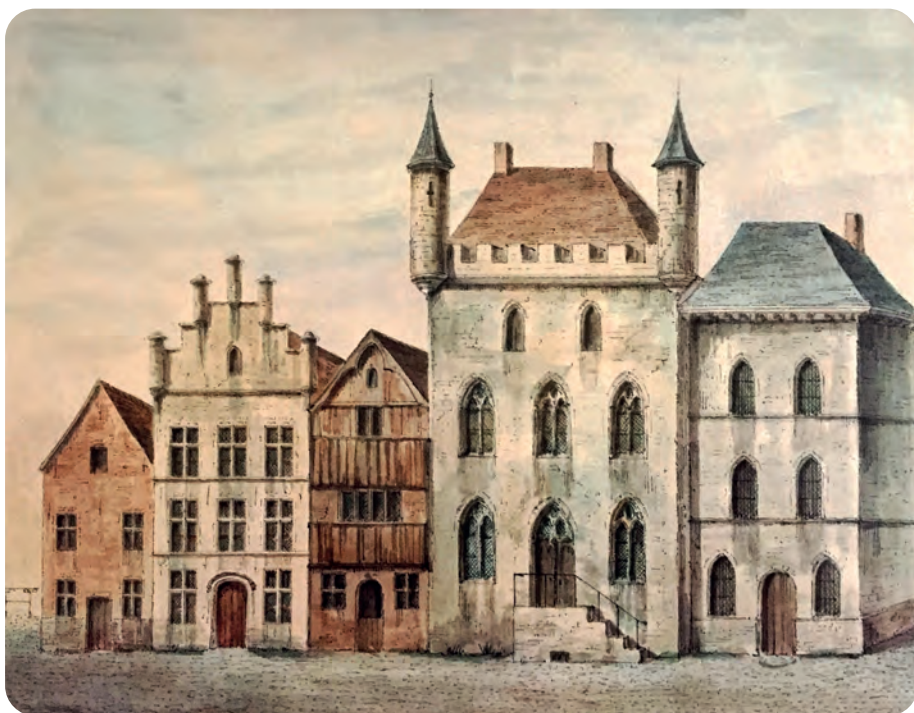
Een afbeelding van het Huis met de Twee Torens in het artikel over de Gentse Ancienne Belgique in de Veldstraat, dat verscheen in GT (jg. 47 nr. 1, p. 2), trok mijn aandacht. Het betreft een verdwenen Steen. De beschrijving ervan door Frans De Potter in zijn werk *Gent van den oudsten tijd tot heden* begint met: ‘De kroniek van Vlaanderen, door de Vlaamsche Bibliophilen uitgegeven (II, 234), rept er van in volgende twee regels: ‘elc van den twe torren heeft een splete ter straten waert ...’. Verder wordt er gewag gemaakt van de ‘carthiellen (kantelen) tusschen de torren’ (1, 2).

Al heel vroeg, in de twaalfde – dertiende eeuw, was Gent vermaard om zijn hoge en grote natuurstenen woningen. De aartsbisschop van Reims schreef in 1179 reeds over de hoogmoedige vooraanstaande Gentenaren die in stenen woningen ‘hoog als torens’ leefden (3). In de jaren 1200 volgden nog meer dergelijke omschrijvingen. Het Steen waarvan in dit GT artikel sprake, mag beschouwd worden als één van die (meer dan 200) merkwaardige in Gent archeologisch geregistreerde Stenen gebouwd in die tijd. Zoals bij veel van deze woningen, is hiervan bijna geen ‘steen’ bovengronds terug te vinden, althans op het eerste gezicht niet.

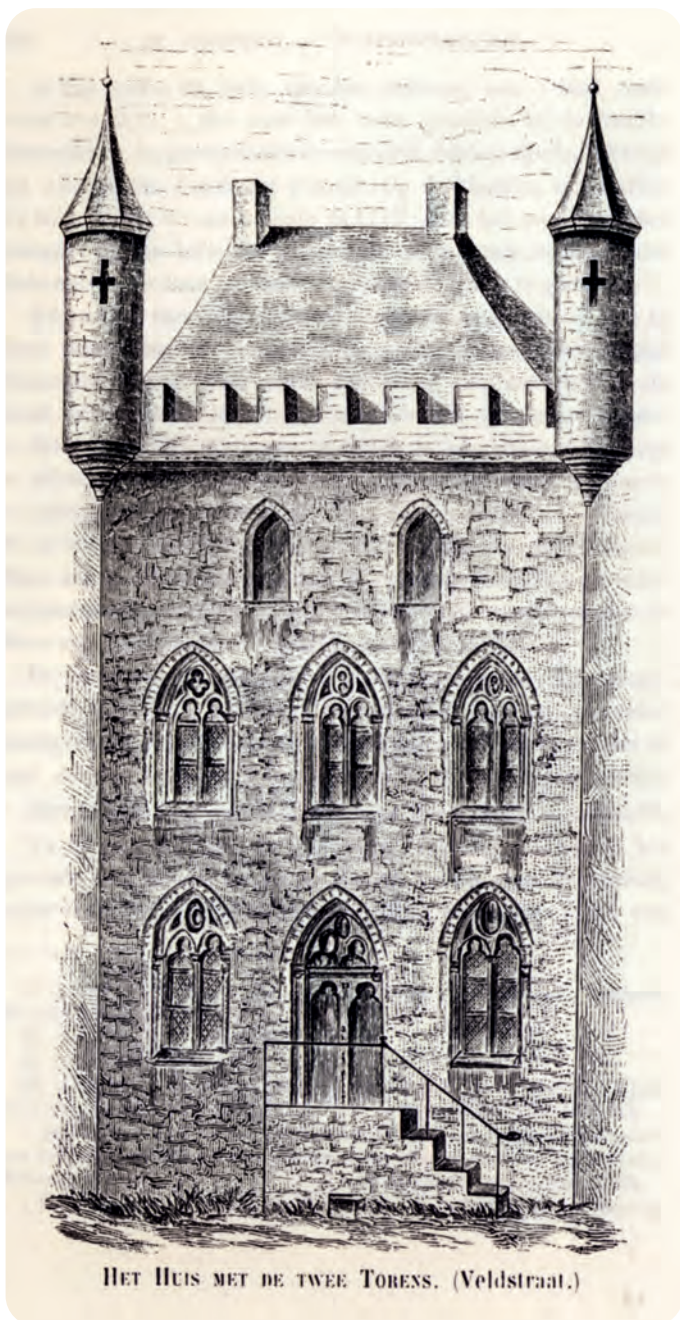
In dit artikel wordt gepoogd de beschikbare literatuur over dit huis te koppelen aan archivalische en archeologische gegevens en dit te projecteren op de huidige toestand. Hieruit blijkt dat de beschikbare 19de-eeuwse afbeeldingen, gemaakt naar het bekende schildderij ‘Gent in 1534’, (STAM) niet zo maar betrouwbaar zijn.

Afbeeldingen

Mijn interesse was gewekt en ik besloot op te zoeken waar precies dit Steen stond in de Veldstraat. Dit hield in dat ik ook wilde nagaan hoe breed de voor-gevel kon geweest zijn. Na contact met het Stadsarchief Gent kreeg ik enkele prenten uit de collectie Atlas Goetghebuer ter inzage: een lithografie en een aquarel naar het schilderij 'Gent 1534' (afb. 1 en 2). Op te merken valt dat Pierre - Jacques Goetghebuer, bouwkundige en verzamelaar, dat schilderij, topstuk in het STAM, in zijn collectie had. Hij liet zijn tijdgenoot August Van den Eynde van meerdere details aquarellen maken. Ook werd ik verder op weg geholpen met een kopie van enkele relevante pagina's uit het werk van Frans De Potter.

Afb. 1. Huis met de Twee Torens. Aquarel door Aug. Van den Eynde (1822-1861) naar 'Gent 1534' (zie afb. 3) gemaakt in opdracht van de toenmalige bezitter van het schilderij, bouwkundige Pierre-Jacques Goetghebuer (1788-1866). Nu in Atlas Goetghebuer (AG L120-5b), Archief Gent.

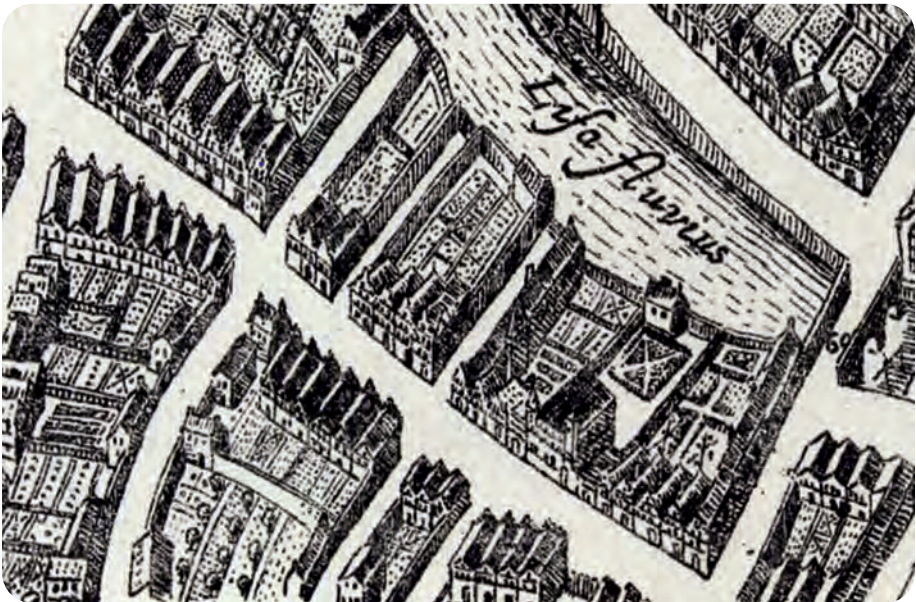

HET HUIS MET DE TWEË TORENS. (Veldstraat.)

Afb. 2. Huis met de Twee Torens. Lithografie naar (vermoedelijk) wat in afb. 1 te zien is. Gereproduceerd in deel IV van 'Gent van den oudsten tijd ...' door Frans De Potter. Bewaard in Archief Gent (AG L120-4c).

Afb. 3. Detail uit Gent 1534 (STAM) met centraal aangeduid het Huis met de Twee Torens (fotobewerking A. Brysse). Uiterst links het recolettenklooster met kerk.

Afb. 4. Fragment uit het panoramisch gezicht op Gent gegraveerd door Hendrik Hondius en uitgegeven in Sanderus' *Flandria illustrata* (1641). Bemerkt de buitenportionele massiviteit van het gebouw met de twee hoektorentjes. Dit stemt beter overeen met de gevelbreedte beschreven in dit artikel dan wat afb. 1 en 2 er van lijken te tonen.

De afbeeldingen werden, lang nadat het Steen verdwenen was of onherkenbaar verbouwd, gemaakt aan de hand van wat er vaag te zien is op het panoramisch schilderij ‘Gent 1534’ (afb. 3). Ze tonen een Steen met twee hoektoertjes in de Veldstraat, tussen de Hoornstraat en het Koophandelsplein, aan de westzijde van de straat (Leiekant). De weergave van het Steen op het panoramisch gezicht op Gent gegraveerd in 1661 door Hondius (afb. 4) werd wellicht niet gebruikt, zoals we verder zullen zien.

Op basis van een schematische voorstelling (afb. 5) uit het werk van Frans De Potter van de huispercelen vanaf de Hoornstraat richting zuiden (naar het oud Justitiepaleis, vroeger recolettenklooster), zou het volgende kunnen verondersteld worden. Het (verdwenen) Ravestraatje zou rechts naast de huidige INNO liggen, het huis genaamd *t Windaes* zou dan het huidige Ici Paris XL kunnen zijn. Het Hotel Clemmen met het Museum Arnold Vander Haeghen (huisnummer 82) nam dan de plek in van eertijds drie huizen, waarvan het middelste het Huis met de Twee Torens zou zijn. Het is echter bekend dat men voorzichtig moet zijn met conclusies louter op basis van De Potters levenswerk.

Afb. 5. Schematische voorstelling van de huizen in de Veldstraat, zijde Leie, vanaf de Hoornstraat (uiterst rechts) – overgenomen uit De Potter, F., *Gent ...*, deel IV, p.60.

Verwarrende literatuurgegevens

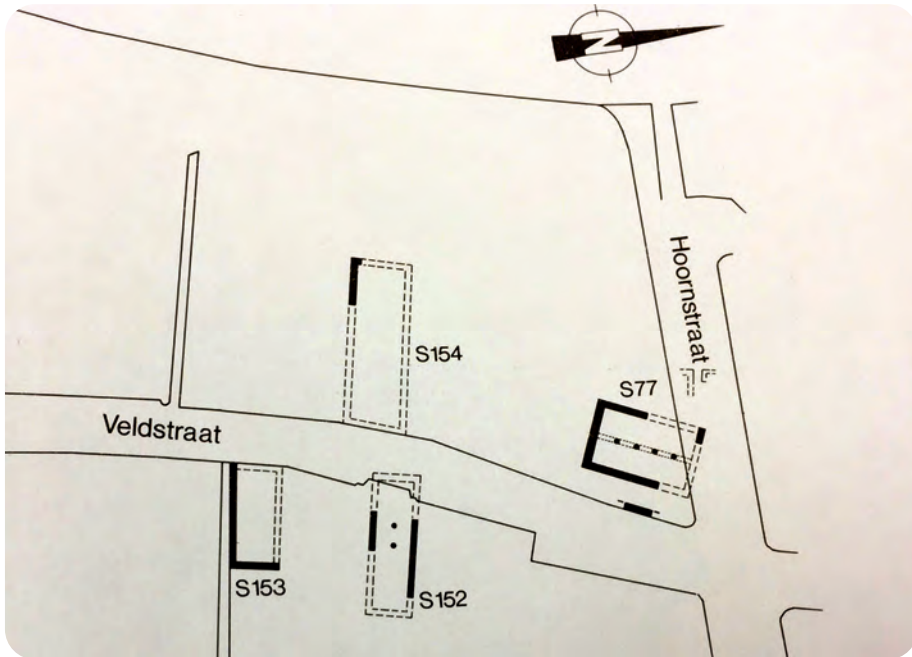
Mijn zoektocht doorheen de diverse gegevens naar de exacte ligging van het verdwenen Steen, leidde op een gegeven moment tot verwarring omdat bepaalde aanwijzingen elkaar tegenspraken. Wel werd stilaan duidelijk dat de locatie moest gezocht worden, ofwel onder / in het gebouw Clemmen - Vander Haeghen, ofwel onder het classicistisch herenhuis ernaast. Dat laatste is tegenwoordig opgedeeld in drie winkelpanden met de nummers 80, 78 en 76 (afb. 6).

Afb. 6. Satellietzicht op Museum Vander Haeghen en het classicistisch Herenhuis (Google Maps).

In een overzicht (7) van Stenen waarvan afbeeldingen beschikbaar zijn in het Archief Gent, verschenen in 1979, stond al te lezen: ‘In 1770 werd dit gebouw (Huis met Twee Torens) vervangen door een classicistisch herenhuis dat vandaag de nummers 76-78-80 draagt’. Drie van de vier Stenen daarin beschreven, waren voorzien van gelijkaardige hoektorentjes. In het basiswerk van Laleman en Raveschot over de de Gentse Stenen, in het bijzonder de dikwijls goed bewaarde ‘kelders’, gepubliceerd in 1991 (4), kreeg het Steen het nummer S154 toegekend (afb. 7). Daarbij werd aangegeven dat de lokatie Veldstraat 80 zou zijn, en dat de noordelijke scheidingsmuur zichtbaar in de achtertuin van Clemmen - Vander Haeghen (nr.82) een restant zou kunnen zijn van het ‘Huis met de Twee Torens’. In een korte mededeling van Lievois en Laleman in *Stadsarcheologie* 1998 (5) wordt bevestigd dat de muurresten, zichtbaar vanuit de tuin, wel degelijk bij het Huis met de Twee Torens hoorden. Archeologische registraties ca. 2005 in de kelders van de voormalige Ançienne Belgique, vooral in verband met de functie als schuilkelders in W.O. II, brachten weinig wijzigingen in dit beeld (6).

Deze visie werd overgenomen in *Gendtsche Tydinghen* (8). Dit is echter in tegenspraak met wat in de veel gebruikte snelinventaris *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen* (9) vermeld wordt. Daarin lezen we dat het gebouw Clemmen - Vander Haeghen staat ‘op de plaats van het romaans steen huis met de twee torens’. Dezelfde localisatie vinden we op de website *Inventaris Onroerend Erfgoed*, bij het Hotel Clemmen: ‘Prachtig 18de-eeuws hotel, op de plaats van het romaans Steen met de twee torens, vermoedelijk in 1746 opgericht naar ontwerp van architect David ’t Kindt’.

Afb. 7: Ligging van het Steen S154 in de Veldstraat op basis van archeologische waarnemingen. Waargenomen (zwart) en vermoedelijke buitenmuren (streepjeslijnen). Detail van plan IX overgenomen uit Laleman en Raveschot (1991).

Hoe breed?

Niettegenstaande minstens enkele misleidende verwijzingen omtrent de locatie van het Huis met de Twee Torens, kunnen we toch besluiten dat de gevel aanpalend stond aan het gebouw Clemmen - Vander Haeghen, onder nr. 80 en verder richting noorden (Hoorstraat en verderop de Korenmarkt). Maar hoever dan wel? Hoe breed was die gevel?

Hierover vond ik in het Gentse stadsarchief vrij snel een handgeschreven notitie op de achterkant van de aquarel in de Atlas Goetghebuer (AG L120-5b). Deze tekst uit een akte opgemaakt in 1376 (afb. 8) werd vermoedelijk overgenomen uit het werk van Frans De Potter. Hierin staat dat de voorzijde van het Steen 46 voet meet, met ernaast nog een erf waar de poort en de 'loeve' op staat, 66 voet breed. In totaal dus 112 voet. Een loeve, loove of love is een huis of gebouw met tuin er voor en/of er naast. Het erf liep over een diepte van 150 voet richting Leie.

(2) « Kenlic zij *etc.* dat dit es de prijs, die scepenen vander kuere in Ghend... ghedaen hebben vander erven, daer *thuus metten twee turren* up staet inde Velstrate, daer Jan uten Hove al nu in woendt... dats te wetene den voet vander erven te voorhoofde lieghende, wert wesende zeven grote tornoyse tsaers, also verre als de steen beloept, welke erve breet es te voorhoofde sesse ende viertich voete. Voort de erve vanden steene vorwaerts, daer de poorte ende de loeve up staet, es gephrist elken voet viere grote tsaers, welke erve onghenoudt es sesse ende tsestich voete breedt... Ende elc van beede den erven vors. es lanch achterwaert hondert vijftich voete ofte meer. Actum die XXI Julij anno LXXXVI. » (Act. en Contr., keure, 1575-1576, 31).

Afb. 8. Transcriptie van een tekst met de afmetingen in 1376 van het eigendom, in die tijd bewoond door een telg uit de familie Utenhove. Overgenomen uit De Potters Gent van de oudsten tijd tot heden, deel IV, p. 25.

Hoeveel is nu een ‘voet’ in meter? Dat is niet meteen evident, want de oude voetmaten blijken te verschillen van streek tot streek, en daarbij ook nog volgens het gebruik (landmaat en bouwmaat). Dat schommelt ruwweg ergens tussen 0,28 en 0,32 meter. De Gentse ‘houtvoet’ (0,2975m) werd in het bouwvak gebruikt en door de stedelijke erfscheiders toegepast voor de bepaling van de grootte van de landcijnsen. Dit zijn onveranderlijke bedragen die jaarlijks moesten betaald worden aan de ‘landheren’: de grondeigenaars (in Gent meestal instellingen). Enkel bij de Vrij- Huis – Vrij Erf eigendommen waren de huisbezitters ook eigenaar van de grond waarop dit gebouwd was. De cijnsbedragen waren strikt gecorreleerd met de breedten gemeten aan de straatzijde, op de rooilijn dus (10). Voortgaande op deze maat, zou de gevelbreedte 0,2975 x 46, hetzij 13,70m geweest zijn.

Via de website <https://financien.belgium.be/nl/E-services/cadgis> kon ik de actuele gevelbreedte van de huizen nr. 76, 78 en 80 (bij benadering) opmeten: kadastrummer C954k (huidig huisnr. 82 – perceel 44803C0954/00K000, aangeduid als Hotel Clemmen of Museum Vander Haeghen: gevel: 21,40m. De gevelbreedte van het classicistisch herenhuis is 17,20m. Het is samengesteld uit kadastrnr. C955t (huisnr. 80 - perceel: 0955/00T000 – gevel:5,30m, plus C955p (huisnr.78 - perceel: 0955/00P00) – gevel:6,70m, plus C955r (huisnr. 76 - perceel: 0955/00R000) - gevel:5,20m (zie afb. 6).

Conclusie

Het Huis met de Twee Torens had een gevelbreedte van ca. 13,70m, wat iets meer is dan de panden met huisnummers 80 en 78 samen (12m). Typische middeleeuwse diephuizen (dieper dan breed, met top- of trapgevel aan de straatzijde), waren slechts 4 tot 5m breed. In 1376 mat het erf met bijgebouw er naast 0,2975 x 66=19,60m. De totale breedte aan de straatzijde, 112 voet of 33,30m van het eigendom aangegeven in de veertiende eeuw, bedroeg dus bijna het dubbele van de gevelbreedte van het huidige tot drie winkels omgebouwde classicistisch herenhuis (17,2m).

De prenten gemaakt aan de hand van nauwelijks zichtbare details op Gent 1534 geven een misleidend beeld van de proporties. Dat is vooral duidelijk op de afb. 2 gereproduceerde litho uit de verzameling Goetghebuer waarop enkel dit huis te zien is. Dit kunnen we zonder meer afleiden uit de verhouding gevelbreedte - hoogte. Gezien we weten dat de gevel 13,7m breed was, zou het huis van bodem tot nok net geen 25m hoog geweest zijn! De 12de-13de-eeuwse Stenen waren wel hoger dan latere heel rijke huizen. De term middeleeuws Manhattan werd zelfs gebruikt (11). Maar die 25m is letterlijk te hoog gegrepen. Vermoedelijk geeft de weergave van de bebouwing in de Veldstraat op Hondius – Sanderus (1641), zoals te zien op afb. 4, een aanzienlijk waarheidsgetrouwer indruk van hoe massief en imposant het gebouw ooit was.

Dankbetuiging

Graag dank ik de medewerkers van het Stadsarchief (Zwarte Doos), met name Pieter-Jan Lachaert en Casper De Koker voor de spontane reactie op mijn vragen, en ook Luc Devriese voor de ondersteuning bij het opstellen van dit artikel.

Noten

- 1 De Potter, F. (1889 -), *Gent van den oudsten tijd tot heden*, deel IV, p.25.
- 2 Serrure, C.P., Ph. Blommaert, Ph. (1839-1840) *Kronyk van Vlaenderen (door twee naamlooze schryvers der XVde eeuw)*. D.J. Vanderhaeghen-Hulin, Gent, (twee delen).
- 3 Fris, V. (1909), Laus Gandae. In: *Bulletijn der Maatschappij voor Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, jg. 17, p. 215.
- 4 Laleman M.C. en P. Raveschot *Inleiding tot de studie van de woonhuizen in Gent: periode 1100-1300. De kelders*, Kon. Acad., Brussel, 1991, p. 123.
- 5 Laleman M.C., Lievois Daniel, *Stadsarcheologie 1998*, 22/4, p. 56. Gebaseerd op de

- 'Gentse methode van huizenonderzoek' (zie Charles, L., Everaert, G., Laleman, M.C., Lieveois, D. (2001). *Erf, huis en mens*, Gent, Stichting mens en Cultuur, pp. 192 + XIV.
- 6 Met dank aan Wout De Vuyst (STAM). Zie <http://www.archeonet.be/?p=179#more-179>
- 7 Derom S. (1979). De Gentse Stenen. In: *Stadsarcheologie* 1979, jg. 3 nr. 2, p. 6-1.
- 8 Kluyskens Pierre, *Gentische Tydinghen* 2002, p. 61 en in hetzelfde tijdschrift, jg. 2011, p. 455. In deze laatste korte tekst wordt de bouw zonder referenties toegeschreven aan abt Seiger van Sint-Pieters en foutief getypeerd als neoclassicistisch. In *Bouwen... Gent 4na* wordt het huidige gebouw in het tweede kwart van de 18de-eeuw gedateerd.
- 9 *Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen, Gent deel 4na*, p. 515.
- 10 Devriese, L. (1998). De Gentse Waterwijk. De Stad verkavelt het terrein. In: *Stadsarcheologie*, jg. 22 nr. 4, p. 35.
- 11 Barbry, N., e.a. (1999). Middeleeuws Manhattan. Rijkdom in Gentse Stenen. Openbaar kunstbezit in Vlaanderen, Sint-Niklaas.

Maak reclame voor GT!

*Ghendtsche Tydinghen is veel te weinig bekend.
Zelfs mensen die zich bijzonder interesseren aan onze
stad weten dikwijls niet dat dit tijdschrift bestaat...
En nochtans: voor wie een woordje wil meepraten over
de Gentse geschiedenis is GT een absolute must.*

*Spreek ze er over aan. Verwijs hen naar de website.
Geef hen een oud nummer te lezen
of bezorg ons hun adres en we steken meteen een gratis
proefnummer in hun bus.*

Mond aan mond reclame is de beste publiciteit!